

ఓజుల శోకం

మల్లాది హనుమంతరావు

రోజుకో హాసం

(కొన్ని సుప్రసిద్ధ సంస్కృత శ్లోకాలు, సరళ వ్యాఖ్యానంతో)

మల్లాది హనుమంతరావు

రోజుకో శ్లోకం

(కొన్ని సుప్రసిద్ధ సంస్కృత శ్లోకాలు, సరళ వ్యాఖ్యానంతో)

మల్లాది హనుమంతరావు

మూడవ ముద్రణ : 2010

© హక్కులు రచయితవి

డిజైన్, బుక్ మేకింగ్ : జుగాప్ విలి, 9848266384

డిటిపి : నవ్య గ్రాఫిక్స్, హైదరాబాద్

ముద్రణ :

ప్రతులకు

మల్లాది హనుమంతరావు

401, మై హోం రెయిన్ బో, ఆరంజ్ బ్లాక్,

టోలిచౌకీ, హైదరాబాదు - 500 008.

ఫోన్ : 99493 40236, 23569222

మరియు

రాష్ట్రంలోని అన్ని ప్రముఖ పుస్తక విక్రయశాలలు.

వెల : రూ.75/-

పాఠకులకు మనవి

'రోజుకో శ్లోకం' అనే ఈ పుస్తకం నూట పదహారు జగత్ప్రసిద్ధమయిన సంస్కృత శ్లోకాల కదంబం. వీటిలో భక్తి, జ్ఞాన, నీతి, వైరాగ్య బోధకాలయిన శ్లోకాలతో పాటు కొన్ని 'చమత్కార' శ్లోకాలూ, కొన్ని సాహిత్య సంబంధమయిన శ్లోకాలూ ఉన్నాయి. ఈ శ్లోకాలన్నింటికీ సరళమయిన తెలుగులో తాత్పర్యమూ, చిన్న వ్యాఖ్యానమూ, అవసరమయిన చోట ప్రతి పదార్థమూ ఇవ్వబడ్డాయి. ఏరి కూర్చిన శ్లోకాలు కాబట్టి, విషయ వైవిధ్యం ఉన్నది కాబట్టి, ఈ సమాహారం సంస్కృతభాషలో అంతో యింతో ఆసక్తి ఉన్న తెలుగు పాఠకులకు సత్కాలక్షేపం అందించగలదని ఆశ.

సంస్కృతంలో ఉన్న అద్భుతమయిన శ్లోకాలు కొన్నయినా, కొంత వివరంగా నేర్చుకొందామనుకొనే సామాన్య పాఠకులకు ఈ పుస్తకం సంస్కృత పరిచయం పెంపొందించి, ఒక చిన్న సంస్కృత శ్లోక స్వయంబోధినిగా ఉపకరించాలని కూడా ఉద్దేశించబడింది. ఇది పండితుల నుద్దేశించి చేసిన ప్రయత్నం కాదు.

వీలయితే ఈ శ్లోకాలు, క్రమం తప్పకుండా రోజుకొకటి చొప్పున నేర్చుకొని, అర్థం తెలుసుకొని, కంఠస్థం చేయగలిగితే, సుమారు నాలుగయిదు నెలల కాలంలో ఆసక్తి గల పాఠకులు 100-120 శ్లోకాల నిధిని తమ సొంతం చేసుకోవచ్చు. ఈ శ్లోకాలలో చాలాభాగం సుగమమయినవీ, బహుశా పాఠకులకు ఇంతకు ముందే కొంత పరిచితమయినవీ కనుక అలాంటి ప్రయత్నానికి అనువుగా ఉంటాయి. ఆ రకమయిన ప్రయోగానికి ఈ పుస్తకం అటు పాత తరాల పాఠకులకూ, ఇటు కొత్త తరం వారికీ ఉపయోగపడగలదని మరో ఆశ.

మహాకవుల మహత్తరమయిన గ్రంథాలనించీ కొన్ని మచ్చు తునకలయినా మన వశం చేసుకొంటే, దానివల్ల చాలా ప్రయోజనాలు. సాహిత్య విషయంలో చక్కని అభిరుచి కలుగుతుంది. ఒక శిష్టమయిన, ఆకర్షణీయమయిన సంభాషణాశైలిని అలవరచుకొనేందుకు దోహదం కలుగుతుంది. 'కేయూరాలు వడ్డా, మణిహారాలు వడ్డా, మనిషయిన వాడికి వాక్కే భూషణం' అన్నాడు భర్తృహరి.

ఇలాంటి చక్కని శ్లోకాలూ, హృదయంగమమయిన భావాలూ మనకు వాచో విధేయమయితే, వాటిని ఎప్పుడంటే అప్పుడు యథేచ్ఛగా మననం చేసుకొని ఆహ్లాదాన్నీ, మానసోల్లాసాన్నీ పొందవచ్చు. ఏకాంతంగా ఉన్నా, ప్రయాణంలో ఉన్నా, కార్యార్థం

ఎక్కడో వేచి ఉన్నా, మనం మన మహాకవుల సాహితీ సాంగత్యం నిరంతరంగా, నిరభ్యంతరంగా, నిరాటంకంగా అనుభవించవచ్చు. ఒక సన్నిత్ర సల్లాపసౌఖ్యం ఎప్పుడంటే అప్పుడే, ఎక్కడంటే అక్కడే సాక్షాత్కరింప చేసుకోవచ్చు.

రెండు చిన్న గమనికలు. శ్లోకాల ప్రచురణలో అక్కడక్కడా అన్వయ సౌలభ్యం కోసం సంధులు విడగొట్టడం జరిగింది. అలాగే పుస్తకంలో యిచ్చిన ప్రతి పదార్థాలు స్వయంబోధకు అనువుగా యివ్వబడ్డాయి. శ్లోకాలను భాగాలుగా విభజించి, ప్రతి భాగంలో సంస్కృత పదాలకు వీలయినంత వరకూ, అదే వరసలో తెలుగు అర్థాలు ఇవ్వటం జరిగింది. (మరీ సుగమంగా ఉన్న శ్లోకాలకు అసలు ప్రతిపదార్థం యిచ్చే ప్రయత్నమే చేయలేదు.)

శ్లోకాలు కొంత సమగ్రంగా నేర్చుకోదలచిన పాఠకులు ప్రతి పుటలోనూ శ్లోకాన్ని మొదట నిదానంగా చదువుకోవాలి. వీలయినంతవరకూ అర్థం చేసుకొని, ఆ తర్వాత అన్వయం క్లిష్టంగా ఉన్న పదాల అర్థం చూసుకోవాలి. శ్లోకం సందర్భం, కవి ఎవరూ, ఏ గ్రంథంలోది యిలాంటి కొన్ని వివరాలు కూడా సంగ్రహ వ్యాఖ్యలో చూడవచ్చు. పేజీ అంతా చదివిన తర్వాత, మళ్ళీ ఒకటికి రెండుసార్లు శ్లోకం చదువుకొంటే ఈసారి శ్లోకార్థం, భావం మరికొంత స్పష్టంగా బోధపడగలవు. శ్లోకం కంఠస్థం చేసుకోగలిగితే మరీ మంచిది.

మల్లాది హనుమంతరావు

హైదరాబాదు
నవంబర్, 2008

కృతజ్ఞతలు

ఈ పుస్తకం సంకలనంలో ఎందరో మిత్రులూ, పెద్దలూ సహృదయంతో తోడ్పడ్డారు. నవ్య గ్రాఫిక్స్ వారు అందంగా 'టైప్' చేసి పెట్టారు. శ్రీ జుగాప్ విలి పుస్తకాన్ని, ముఖచిత్రాన్ని 'డిజైన్' చేసి ముద్రణ చేయించారు. చిరకాల మిత్రులు శ్రీ యస్. వేణుగోపాల్ గారు ఎంతో శ్రద్ధగా వ్రాతప్రతిని చదివి, తప్పులు సవరించి ఇచ్చారు. నా అభ్యర్థన అంగీకరించి డా॥ పోరంకి దక్షిణామూర్తి గారు శ్రమ తీసుకొని పుస్తకం సొంతం చదివి, చక్కని సూచనలు చేయటమేకాక, అభిమానంతో ముందుమాట వ్రాసి యిచ్చారు. వీరందరికీ నా హృదయపూర్వకమయిన కృతజ్ఞతలు.

జ్యోతిర్మయం వాఙ్మయం

విరజాజి మొగ్గంత చిన్న దీపపు సెగ చిమ్మచీకటిలో కూడా కళ్ళకు వెలుగునిస్తుంది.

పగటి వెలుతురయినా, దీపపు వెలుగయినా పారవలసింది, భౌతిక వస్తువు కంటబడేటందుకే. ఇవి లేనప్పుడు కూడా, చెవికి సోకిన ఒక్కమాట, లోలోపలి వత్తిని వెలిగించి కంటిని మెరిపించవచ్చు. వాక్కే అప్పుడు జ్యోతిగా వెలుగొందినట్లు తెలియవస్తుంది.

వాక్కు పుట్టుక తొలిరూపం నోటి పలుకే అయినా లిపి ఏర్పడమీదట లిఖిత రూపం పొందడం వల్ల దానికి నిలకడ వచ్చింది. దానివల్ల అలనాటి పెద్దల సుద్దులు, వారివారి అనుభవాలు, ఆలోచనలు, అవగాహనలు, ఏవేవో కథలూ, కల్పనలూ రకరకాల రచనా ప్రక్రియలూ - అన్నీ మనదాకా రాగలిగాయి. అవి మన కళ్ళకు వెలుగునిస్తున్నాయి; మనస్సును అలరిస్తున్నాయి; బుద్ధికి పదునుపెడుతున్నాయి; హృదయభాండాన్ని నింపుతున్నాయి. నోటి పలుకూ చేతిరాతూ మనస్సుకు రెండు రెక్కలుగా అమరడం నిజంగా మనిషి అదృష్టం !

నోటి పలుకు, ముందుగా మనసులోనే కోట కట్టుకొన్నది. ఆ తరువాత లిపి చిహ్నాలతో మరొక కోట కట్టుకొన్నది. ఆ కోట కొమ్ముపేరే సాహిత్యం. భాషాసాహిత్యాలు రెంటికీ ఉమ్మడి పేరే వాఙ్మయం. అది జ్యోతిర్మయం కావడం చెప్పుకోదగ్గ విశేషం. అంతరంగంలోని ఆ జ్యోతే మనసును అలరిస్తుంది; కళ్ళను మెరిపిస్తుంది.

అటువంటి జ్యోతిర్మయమయిన మన వాఙ్మయం అనేక సహస్రాబ్దులుగా ఉజ్జ్వలంగా ప్రకాశిస్తూ భారత దేశానికి గొప్ప కీర్తిప్రతిష్ఠలను చేకూర్చింది. ఉత్తమాభిరుచిని, ఉత్తమ సంస్కారాన్ని, ఉత్తమ జ్ఞానాన్ని కలిగించే సంస్కృత వాఙ్మయం భారతీయుల మహాభాగ్యసంపద. దానిలోనుంచి అద్భుత శ్లోకమణులను కొన్ని ఏరి, మల్లాది

హనుమంతరావుగారు, చక్కని సంప్రదింపు గ్రంథం కూర్చడం ఎంతో సంతోషించదగ్గ విషయం. ప్రతి ఒక్క శ్లోకానికీ అర్థమిస్తూ, ఇప్పటి కాలమాన పరిస్థితులకనుగుణంగా దాన్ని వ్యాఖ్యానిస్తూ, పరమార్థాన్ని ప్రసన్నంగా చూపిస్తూ, ప్రామాణికమయిన వివరణ తేలికగా అర్థమయ్యేటట్లుగా కూర్చినందుకు ఆయన అభినందనీయులు.

తెలుగు చదువరులు రోజుకొక్క శ్లోకం చొప్పున సులువుగా కంఠస్థం చేసుకోవచ్చు. అర్థాన్ని మననం చేసుకోవచ్చు; జ్ఞాననిధిగా పదిలపరచుకోవచ్చు, అంతరంగంలో !

అపారమయిన సంస్కృత వాఙ్మయంలో అనర్హతలుగా మన్ననలందుకొన్న శ్లోకాలు వేలకొద్దీ ఉన్నాయి. వాటిలో నుంచి హనుమంతరావుగారు ఎంపిక చేసినవి, ఇప్పటికి నూరు పైచిలుకు మాత్రమే అయినప్పటికీ ముందుముందు - యథావకాశంగా - మరికొన్ని సంకలన - వ్యాఖ్యాన సంపుటాలు కూర్చి మనకందించగలరని ఆశించవచ్చు. అస్తు !

'రోజుకో శ్లోకం' పేరుతో మల్లాదివారు కూర్చిన ఈ గ్రంథం, మనమందరం ఆనందంగా ఆస్వాదించదగ్గది. అందుకు పాఠకులందరినీ ఆహ్వానిస్తున్నాను.

డా॥ పోరంకి దక్షిణామూర్తి

1-100, చైతన్యపురి
హైదరాబాద్ - 500 036

07 నవంబర్ 2008

గణపతి మంత్రం

ఓం గణానాం త్వా గణపతిగ్ం హవామహే

కవిం కవీనాముపమశ్రవస్తమం ।

జ్యేష్ఠరాజం బ్రహ్మణాం బ్రహ్మణస్పత

ఆ నః శృణ్వన్నూతిభి స్సీద సాదనమ్॥ మహాగణపతయే నమః ॥ఓం॥

అన్ని వైదిక కర్మలలోనూ తొలి మంత్రంగా చెప్పే ఈ గణపతి మంత్రం ఋగ్వేదం (2. 23. 1) లో ఉంది. యజుర్వేదంలో కూడా కనిపిస్తుంది (4. 5).

గణానాం త్వా గణపతిం హవామహే-గణాలకు గణపతివయిన నిన్ను స్తుతిచేసి ఆహ్వానిస్తున్నాము.

కవిం కవీనామ్, ఉపమ శ్రవః తమం-సర్వజ్ఞులలో సర్వజ్ఞుడిని, ప్రఖ్యాతులలో శ్రేష్ఠుడిని

జ్యేష్ఠరాజం-అగ్రగణ్యులలో రాజువయిన వాడిని

బ్రహ్మణాం-వేదాలకు

బ్రహ్మణస్పతః-వేద నాయకుడవు

నః శ్రుణ్వన్-మా (మొర) విని

ఊతిభిః సీదసాదనమ్-సత్వరం కాపాడేందుకు

ఆ-వచ్చెదవు గాక!

వేదమంత్రాలు పుస్తకాల ద్వారా నేర్చుకోవటం మంచిది కాదని పెద్దలంటారు. ఈ మంత్రానికిచ్చిన అనువాదం, స్వామి జ్ఞానదానంద అనువాదాన్ని (“సస్వర వేదమంత్రాలు-టీకా తాత్పర్య వ్యాఖ్యాన సహితం” (2006)) అనుసరిస్తూ, మంత్రం పైపై అర్థాన్ని మాత్రమే చెప్తున్నది.

ఈ పుస్తకాన్ని ఈ మంత్రంతో మొదలుపెట్టిన కారణం సుస్పష్టమే.

గాణాపత్యులు పరబ్రహ్మగా భావించే శ్రీ మహాగణపతికి, శుక్లాంబరుడిగా, విష్ణువుగా, శశివర్ణుడిగా, చతుర్భుజుడిగా, అగజానన పద్మార్కుడిగా మనం నిత్యం ఆరాధించుకొనే విఘ్న నాయకుడికి విఘ్నోపశాంతి కోసం మొదట సభక్తికంగా మ్రొక్కి, ఆ భక్తవరదుడి ఆశీస్సులతో, ఆజ్ఞతో ముందుకు వెళ్ళడం సర్వులకూ, సర్వవిధాల శ్రేయోదాయకం, మంగళప్రదం.

ఓం శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః!

పరబ్రహ్మణే నమః

దిక్కాలాద్యనవచ్చిన్నానంత చిన్మాత్రమూర్తయే!

స్వానుభూత్యేకమానాయ నమః శాంతాయ తేజసే॥

భర్తృహరి తన నీతి శతకాన్ని ఈ ప్రార్థనతో మొదలెట్టాడు.

ఇది అన్ని రకాల దేశ కాలమాన పరిస్థితుల్లోనూ అనువయిన ప్రార్థన. అన్ని కులాలనూ, మతాలనూ, ప్రాంతాలనూ అధిగమించే ప్రార్థన. ఈ శ్లోకంలో ఒక ఇష్టదేవత ప్రస్తావన లేదు. జ్ఞానానందమయుడనీ, నిరాకారుడనీ, సత్యం-జ్ఞానం-అనంతం అనీ, ఏకం-ఏవ-అద్వితీయం అనీ ఉపనిషత్తులు చెప్పిన స్వయం ప్రకాశమయిన పరబ్రహ్మను భర్తృహరి ధ్యానిస్తున్నాడు.

భర్తృహరి సంస్కృతంలో అతి ప్రాచీన కవుల్లో ఒకడు. కొందరు ఈయన క్రీస్తు పూర్వం ఒకటో శతాబ్దం వాడనీ, విక్రమార్కుడి సమకాలికుడనీ, బహుశా అతని సోదరుడనీ అంటారు. కొందరు క్రీస్తు శకం ఏడో శతాబ్దం వాడంటారు.

భారతీయ కవులెవ్వరి విషయంలోనయినా, వాళ్లు జీవించిన కాలం గురించి భిన్నాభిప్రాయాలు, సందేహాలు తప్పవు. సందేహం లేకుండా చెప్పగలిగినదేమిటంటే పై శ్లోక రచయిత ఒక గొప్ప తత్వవేత్త అనీ, వేదాంతి అనీ.

దిక్ కాల ఆది-అనవచ్చిన్న అనంత చిత్-మాత్ర-మూర్తయే-దిక్కులూ, కాలమూ మొదలైన వాటిచేత పరిమితం కాని అనంతమయిన చిన్మాత్ర మూర్తికి,

స్వ-అనుభూతి- ఏక-మానాయ-శాంతాయ-తేజసే-నమః-అపరోక్షమయిన, సొంతమయిన అనుభూతి అనే ఒక్క సాధనం చేతనే తెలుసుకొనదగినవాడు, ప్రసన్నుడూ, స్వయంప్రకాశకుడూ అయిన పరబ్రహ్మకు నమస్కారం.

చిన్మాత్రమూర్తి అంటే కేవల జ్ఞానస్వరూపుడు.

భర్తృహరి నీతి, శృంగార, వైరాగ్య శతకాలు మూడూ మూడు అద్భుత గ్రంథాలు. అతి కొద్ది సంస్కృత పరిచయం గలవారు కూడా వ్యాఖ్యానాలూ, అనువాదాల సహాయంతో తేలికగా ఈ శతకాలు చదువుకోవచ్చు; చదువుకోవాలి అని సలహా! కేవలం పఠనానందం కలగటమే కాక జ్ఞానమూ పెరుగుతుంది, భాషాజ్ఞానమూ మెరుగవుతుంది.

ఈ పుస్తకంలో భర్తృహరి శ్లోకాలు చాలా ఉన్నాయి.

పుస్తకం ప్రారంభం కూడా ఆ మహానుభావుడి అందమయిన, అర్థవంతమయిన ప్రార్థనను స్మరించుకొంటూ చేసి కృతజ్ఞతలు తెలుపుకొందాం.

ఉపమా కాళిదాసస్య

వాగర్థావివ సంపృక్తై - వాగర్థ ప్రతిపత్తయే ।

జగతః పితరౌ వందే - పార్వతీ పరమేశ్వరౌ ॥

ఇది మహాకవి కాళిదాసు వ్రాసిన 'రఘువంశం' కావ్యంలో మొట్టమొదటి శ్లోకం. కావ్యాన్ని ఆశీః- నమస్కీయా - వస్తు నిర్దేశాలు (మంగళవచనం, దేవతా నమస్కారం, లేక సరాసరి, కథావస్తువు సూచనా అనే) మూడింటిలో ఒక దానితో ప్రారంభించటం సంప్రదాయం. చాలా కావ్యాలలాగే 'రఘువంశ' కావ్యాన్ని నమస్కీయతో ఆరంభించాడు కాళిదాస మహాకవి.

వాక్ అర్థ ఇవ వాక్యూ-అర్థం లాగా, సంపృక్తై కలిసిపోయి ఉన్న, జగతః పితరౌ జగత్ప్రతులయిన, పార్వతీ పరమేశ్వరౌ పార్వతీపరమేశ్వరు లను, వాగర్థ ప్రతిపత్తయే అంటే వాక్కులూ, అర్థాల విషయమయిన జ్ఞానం పొందేందుకు, వందే-నమస్క రిస్తున్నాను.

ఈ శ్లోకం ప్రత్యేకత ఏమిటి? మహాకావ్యం ప్రారంభిస్తూ, మొట్టమొదటి శ్లోకం మొట్టమొదటి పాదంలోనే వాగర్థా ఇవ అంటూ అమర్చిన కౌస్తుభరత్నంలా ధగధగలాడే, లోకాతిశాయి ఉపమ. మహాకవి పార్వతీ పరమేశ్వరులను వాక్యూ-అర్థం లాగా కలిసి ఉన్న దంపతులుగా ఉపమించాడు. వాక్యూ-అర్థం కంటే సంపూర్ణంగా, శాశ్వతంగా, అవిసాభావంగా కలిసిపోయే జంట మరొకటి ఉంటుందా? అర్థ నారీశ్వర రూపంలో ఆరాధించబడే జగత్ప్రతులు పార్వతీ పరమేశ్వరుల ఏకత్వం కూడా అంత సంపూర్ణం, శాశ్వతం. కావ్యం మొదట్లోనే, మొదటి మాటలోనే, 'ఇంతకంటే గొప్ప ఉపమాలంకారం మీకు ప్రపంచ సాహిత్యంలో మరెక్కడయినా కనిపిస్తే చెప్పండి!' అని కవి విసిరిన సవాలులా ఉన్నదీ ఉపమ.

పార్వతీప రమేశ్వరౌ అని విడదీసి, పార్వతీపతీ-రమేశ్వరులని కూడా హరి, హరపరంగా కొందరు విశేషార్థం సూచిస్తారు. కానీ, అందులో మొదటి అర్థంలో ఉన్న ఔచిత్యం లేదేమో!

ఉపమా కాళిదాసస్య - భారవేర్థ గౌరవమ్

దండినః పదలాలిత్యమ్ - మాఘే సంతి త్రయో గుణాః

(ఉపమకు కాళిదాసునూ, అర్థగౌరవానికి భారవినీ, పదలాలిత్యానికి దండినీ చెప్పుకోవాలి. మాఘుకవి కవిత్వంలో ఈ మూడుగుణాలూ ఉన్నాయి) అని మాఘు కవి అభిమాని ఎవరో చెప్పిన శ్లోకం కూడా మీరు విని ఉంటారు.

End of Preview.

Rest of the book can be read @
<http://kinige.com/kbook.php?id=2037>

*** * ***